

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΠΑ΄ - ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ίω. Γενναδίου 14 – 115 21 Ἀθήναι
Τηλ.: 210-72.72.253. Fax 210-72.72.251
<http://www.ecclesia.gr>
e-mail:contact@ecclesia.gr

Ἐκδίδεται

Προνοία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κ. **ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ**

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Διευθυντῆς τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
Ἀρχιμ. **Χρυσόστομος Σκλήφας**
Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀρχιουντάκης
Κωνσταντῖνος Χολέβας

Τμήμα Συντάξεως
Ἐπιμέλεια ὕλης, διόρθωσις δοκιμίων
Χρῆστος Γ. Καραγιάννης, Μ.Π.

Φωτογραφίες
Χρῆστος Μπόνης

Προεκτυπωτικὲς ἐργασίες
Ἐκτύπωση - Βιβλιοδεσία
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕΕ
Σόλωνος 98 – 106 80 Ἀθήνα
Τηλ.: 210-36.61.200. Fax 210-36.17.791
<http://www.livanis.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ

<i>Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα</i>	251
<i>Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοδοῦλου, Πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Βαρθολομαῖον ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει</i>	253
<i>Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοδοῦλου, Διὰ τὴν Διεθνή Ἡμέραν ἐξαλείψεως τῶν Φυλετικῶν Διακρίσεων</i>	254

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

<i>Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἐκφρασις συμπαραστάσεως πρὸς τὸν Πατριάρχην Σερβίας διὰ τὰς τραγικὰς ἐξελίξεις εἰς Κοσσυφοπέδιον</i>	255
---	-----

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

<i>Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Παρακολουθήσεως Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων Συνάντησις ἐκπροσώπων τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς</i>	257
<i>Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας καὶ ἡ Χριστιανικὴ Ταυτότητα τῆς Εὐρώπης</i>	257
<i>Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως Τὸ Ζ' Πανελλήνιο Λειτουργικὸν Συμπόσιον</i>	258

ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

800 χρόνια ἀπὸ τὴν 13η Ἀπριλίου 1204	259
--------------------------------------	-----

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

<i>Ἀρχιμ. Χρυσόστομον Παπαθανασίου, Ἡ Ἀνακαινιστικὴ «Ζύμη» τοῦ Ἀναστάντος</i>	261
<i>π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, Ὁ Ἀναστάς Χριστὸς Νικητῆς τοῦ θανάτου καὶ Ζωοδότης</i>	263

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ

<i>Βλασίου Φειδᾶ, Πέτρου Βασιλειάδη, Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου περὶ τοῦ «Λειτουργήματος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου»</i>	265
---	-----

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΝ

<i>Ἀπόφασις τοῦ Ἐφετείου Λαρίσης περὶ τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῶν Ναῶν καὶ Σχόλιον ἐπ' αὐτῆς τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ κ. Σπυρίδωνος Ν. Τρωιάνου</i>	267
<i>Ἐπιτροπῆς Ν. Τρωιάνου, Ὁ νέος Νόμος 3232/2004 καὶ ἡ ἀφυπηρετήση τῶν Ἐφημερίων</i>	273

ΜΕΛΕΤΑΙ

<i>Ἀθανασίου Ἀγγελοπούλου, Περὶ τοῦ δικαίωματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νὰ ὑποδεικνύει ὑποψηφίους Μητροπολίτας</i>	275
<i>Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, Τὰ Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Συνεδρίου τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος</i>	278

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

282
285
297
326

**ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ
ΤΟΥ Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Μετὰ τὴν ἐπιτυχή διεξαγωγή τοῦ Β' Διεθνούς Μουσικολογικοῦ καὶ Ψαλτικοῦ Συνεδρίου «*Θεωρία καὶ Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης*», θεωρῶ λυσιτελῆ τὴν παροῦσα συμπύκνωση τῶν πεπραγμένων αὐτῆς τῆς –ἐπὶ πενθήμερο (Τετάρτη 15 ἕως Κυριακὴ 19 Ὀκτωβρίου 2003) ἀσχοληθείσης μετὰ «*Γένη καὶ τὰ Εἶδη τῆς Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Μελοδοποιίας*»– συνάξεως· πρόκειται γιὰ μιὰν κατὰ τὸ δυνατὸν συνοπτικὴ καταληκτικὴ ἀναφορά, τὴν ὁποία ὁ γράφων, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ γραμματέως τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συνεδρίου, ἐπεχείρησε κατὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου.

Α' Ἡ ὀργάνωση

Ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συνεδρίου προέβη ἐγκαίρως στὴ σύνταξιν καὶ ἐκτύπωσιν εἰδικοῦ ἐνημερωτικοῦ ἐντύπου, τὸ ὁποῖο καὶ ἀπεστάλη (κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 2003) σὲ εὐρυτάτῃ κλίμακα φιλομούσων ἀποδεκτῶν. Στὸ ἐντυπο τονιζόταν ὅτι ἡ σύγκλησιν τοῦ παρόντος συνεδρίου ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν τῆς κατὰ τὸ πέρασ τοῦ προηγηθέντος Α' Πανελληνίου Μουσικολογικοῦ Συνεδρίου διατυπωθείσης κοινῆς δεσμεύσεως· «*να καθιερωθεῖ ὡς θεσμὸς ἡ σύγκλησιν ἀνὰ τριετία διεθνούς συνεδρίου, μετὰ γενικὸ πάντοτε θέμα “Θεωρία καὶ Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης”, τὸ ὁποῖο θὰ μπορεῖ νὰ ἔχει διττὸ χαρακτῆρα: μουσικολογικὸ καὶ ψαλτικὸ-καλλιτεχνικόν*». Μαζὶ μετὰ τὸ πρωτογενὲς πρόγραμμα, καταγραφόταν ἐκεῖ ἀνοικτὴ πρόσκλησιν πρὸς ὅλους τοὺς ἐπιστήμονες-ἐρευνητῆς τῆς θεωρίας καὶ πράξεως τῆς ψαλτικῆς τέχνης, πρὸς τοὺς πανεπιστημιακοὺς διδασκάλους, τοὺς μουσικολόγους καὶ τοὺς ψάλτες, νὰ συμμετάσχουν ὡς ὁμιλητῆς στὸ συνέδριον. Καὶ πράγματι· ὑπερτεσσαρακονταμελῆς μουσολέκτος χορεία, δηλαδὴ οἱ συνέδριον-ὁμιλητῆς τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου, ἀνταποκρίθησαν σ' αὐτὴν τὴν πρόσκλησιν, συμπλήρωσαν τὸ συνημμένον στὸ ἐνημερωτικὸ φυλλάδιον δελτίον συμμετοχῆς καὶ ἐντὸς τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας τῶν δύο περὶπου μηνῶν μᾶς ἐγνωστοποίησαν τὴν συμμετοχὴν τους στὸ συνέδριον, μετὰ θέμα σχετικὸ πρὸς τὴ μνημονευθεῖσα θεματολογία.

Β' Ὁ σχεδιασμός

Ὁ σχεδιασμὸς τοῦ συνεδρίου παρουσίασε αὐτὴ τὴ φορὰ μιὰν ἐνδιαφέρουσα πρωτοτυπία· φιλοδόξησε νὰ ἱκανοποιήσῃ τόσο τὴν ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴ μουσικολογικὴ ἐρευνα, ὅσο καὶ τὴν μὴ ἐξαιρετέα καὶ ἀπολύτως σεβαστὴ μερίδα τῶν μουσικολογούντων πρωτοψαλτῶν καὶ τῶν λοιπῶν μουσικοδιδασκῶν. Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀκόμη παράμετρος, ἡ μετὰ καλλιτεχνικῆς ἀξιῶσεως πρακτικὴ ψαλτικὴ ἔκφρασις, δὲν ἔμεινε ἐκτὸς τοῦ ὀργανωτικοῦ προγραμματισμοῦ μας. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ συνέδριον ἀναπτύχθη κατὰ τριπλῆ διαστρωμάτωσιν· προβλέφθησαν τρεῖς, ἀμιγῶς ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος, πρωινῆς συνεδριάσεις, ἐκάστη τῶν ὁποίων (βάσει τῆς ἐξ ἀρχῆς ὀρισθείσης θεματολογίας) ἀφιερώθη καὶ σὲ διαφορετικὸν κάθε φορὰ γένος τῆς ψαλτικῆς μελοποιίας. Ἐπιπροσθέτως, σὲ δύο ἀπογευματινῆς συνάξεις, δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ παρουσιασθοῦν ἐπὶ δίωρον ποικίλες ἐλεύθερες, τρόπον τινά, ἀνακοινώσεις, ὅχι κατ' ἀνάγκην σχετικῆς πρὸς τὴ γενικώτερην

Τοῦ
κ. Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη
Ἐπικούρου Καθηγητοῦ
Βυζαντινῆς Μουσικολογίας
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

θεματική τοῦ συνεδρίου. Τέλος, γιὰ τὸ βράδυ προγραμματίσθηκαν ψαλτικὲς ἐκδηλώσεις, ἀπὸ εἰδικῶς προσκληθέντες καὶ μετακληθέντες χοροὺς ψαλτῶν, μὲ τὴν παρουσίαση μουσικοῦ προγράμματος συστοίχου πρὸς τὴ θεματολογία τοῦ συνεδρίου.

Γ' Τὰ πεπραγμένα

Κατὰ τὶς παρουσιασθεῖσες στὸ ἐν λόγῳ συνέδριον ἀνακοινώσεις ἐπισημάνθηκαν τὰ ἑξῆς: στὴν τελετὴ τῆς ἐπίσημης ἐνάρξεως, τὸ ἑσπέρας τῆς Τετάρτης στὴ μεγάλη αἴθουσα τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀκούσαμε τὴ θεμελιακὴ, θὰ ἔλεγα, εἰσήγηση τοῦ καθηγητοῦ Γρηγορίου Στάθη, μὲ θέμα: «*Προσδιορισμὸς τῶν Γενῶν τῆς Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Μελοποιίας*», μέσῳ τῆς ὁποίας οἰκοδομήθηκε ἀναμφίβολα ἡ πρώτη στερεὴ βάση γιὰ τὴ λεπτομερέστερη ἀνάπτυξη τῶν ἐπὶ μέρος ζητημάτων, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος στὴ συνέχεια περιεστράφη στὰ τρία γένη τῆς ψαλτικῆς μελοποιίας (παπαδικό, στιχηραρικό καὶ εἰρμολογικό) καθ' ἕκαστον:

1.

Στὴ θεματικὴ ἐνότητα τοῦ παπαδικοῦ γένους μελοποιίας παρουσιάσθηκαν ὀκτὼ ἐνδιαφέρουσες πρωτότυπες εἰσηγήσεις, σχετικὲς μὲ συγκεκριμένα εἶδη ψαλμωδίας (γιὰ τὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο μίλησε ἡ κ. Φλώρα Κρητικῆ, γιὰ τὰ Χερουβικά οἱ κ.κ. Κωνσταντῖνος Καραγκούνης καὶ Ἀντώνιος Κωνσταντινίδης, γιὰ τὰ Κρατήματα ὁ κ. Γρηγόριος Ἀναστασίου καὶ γιὰ τὸν πολυέλμιο ὁ γράφων), ἐνῶ συμπληρωματικὰ λειτούργησαν καὶ οἱ ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Δημητρίου Μπαλαγεώργου, γιὰ τὴ μελικὴ μεταχείριση τῶν ψαλμῶν τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς κ. Εὐαγγελίας Σπυράκου, γιὰ τὶς προερχόμενες ἀπὸ τοὺς χειρογράφους κώδικες τῆς λεγομένης Παπαδικῆς πληροφορίας γιὰ τὰ ὄφρικια τοῦ πρωτοψάλτου καὶ τοῦ δομεστίκου, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰσήγηση τῆς κ. Μαρίας Ἀλεξάνδρου, πὺν προσέφερε μιὰν ἀδρομερῆ ἀνασκόπηση τῶν καταγεγραμμένων ἐρευνητικῶν τάσεων γύρω ἀπὸ τὸ μείζον θέμα τῆς ἐξηγήσεως τοῦ παπαδικοῦ μέλους.

2.

Στὴ θεματικὴ ἐνότητα τοῦ στιχηραρικοῦ γένους μελοποιίας παρουσιάσθηκαν ἑννέα ἀνακοινώσεις. Ζηρηδὸ ἐνδιαφέρον προκάλεσαν οἱ ἀπόψεις ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ κ. Ἰωάννη Ἀρβανίτη, σχετικὰ μὲ τὴ δυνητικὴ διττὴ ἐξηγη-

τικὴ προσέγγιση τοῦ στιχηραρικοῦ μέλους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ καθηγητοῦ Ἀντωνίου Ἀλυγιζάκη, ὁ ὁποῖος —βάσει μουσικολειτουργικοῦ προβληματισμοῦ— προέτεινε υἱοθέτηση νέας ὁρολογίας: ὡς συστήματα τροπαρίων, συστήματα μελῶν καὶ συστήματα ἤχων περιγράφονται ὀρθότερα, κατὰ τὴν ἀποψή του, τὰ τρία γένη μελῶν, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὴν ἔρευνά του δὲν τεκμηριώνεται ἡ ὑπαρξη τοῦ παπαδικοῦ γένους. Οἱ ὑπόλοιποι ὁμιλητὲς ἀσχολήθηκαν μὲ εἰδικώτερα, πλέον ἐξειδικευμένα, ζητήματα: λόγου χάριν, ὁ καθηγητὴς Christian Troelsgard μὲ τὴν παράδοση τοῦ παλαιοῦ στιχηραρίου, ἡ καθηγήτρια Gerda Wolfram μὲ τὶς στιχηραρικὲς συνθέσεις Γαβριὴλ τοῦ ἱερομονάχου καὶ ὁ Nicolae Gheorghita μὲ τὴ νοθεσία πρὸς μαθητὰς Παναγιώτου τοῦ νέου Χρυσάφη. Ὁ κ. Θωμᾶς Ἀποστολόπουλος καὶ ὁ π. Κωνσταντῖνος Τερζόπουλος μᾶς προσέφεραν μιὰ λεπτομερῆ ξενάγηση, ὁ μὲν στὸ Δοξαστᾶριον-Ἀναστασιματᾶριον Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, ὁ δὲ στὴν Ἀνθολογία Στιχηραρίου Κωνσταντίνου τοῦ πρωτοψάλτου, ἐνῶ ὁ κ. Παῦλος Χατζηπαπῆς ἐπεχείρησε μιὰν ἐνδελεχῆ ἀναφορὰ στὶς σχετικὲς ἐντυπες ἐκδόσεις, ἐξετάζοντας τὰ εἶδη καὶ τὶς μορφὲς τῶν στιχηρῶν στὰ μουσικὰ βιβλία τοῦ ιθ' καὶ τοῦ κ' αἰῶνος. Τέλος, ὁ κ. Ἐμμανουὴλ Γιαννόπουλος προβληματίσε δημιουργικὰ τὴν ὁμήγυρη τῶν συνέδρων πᾶνω στὴ σχέση τοῦ ὑμνογραφικοῦ λόγου πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἐπιλεγομένη μουσικὴ ἐπένδυσή του, παρ' ὅτι ἡ ἀνάγκη διορθώσεως τῶν συχνὰ ἀπαντώντων σὲ στιχηρὰ ἰδιόμελα ἢ προσόμοια προβλημάτων ἀδοκίμων χωρισμῶν φράσεων, παρατονισμῶν, ἀκόμη καὶ ἑλλειπτικῶν κειμένων ἀντιμετωπίσθηκε μὲ μεγάλη ἐπιφύλαξη.

3.

Στὴ θεματικὴ ἐνότητα τοῦ εἰρμολογικοῦ γένους μελοποιίας παρουσιάσθηκαν ἕξι ἀνακοινώσεις: ἐπ' αὐτῶν ἐπισημαίνω τὶς λεπτολόγες ἀναφορὲς τοῦ π. Σπυρίδωνος Ἀντωνίου στὴν παράδοση τοῦ μέλους τῶν αὐτομέλων καὶ τοῦ κ. Γεωργίου Κωνσταντίνου στὶς κατὰ χρωματικὸς ἤχους μελοποιήσεις τῶν εἰρμῶν. Ὁ κ. Γεώργιος Χατζηθεοδώρου παρέδωκε μιὰν ἐποπτικὴ μνεῖα γιὰ τὸ εἰρμολογικὸ μέλος στὴν ἐντυπὴ καὶ προφορικὴ παράδοση, ἐνῶ ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Ἀντωνίου Χατζοπούλου μᾶς ἐπεσήμανε καὶ ὀρισμένες παιδαγωγικὲς διαστάσεις τῆς γενικώτερης θεματολογίας τοῦ συνεδρίου: πῶς προβλεπόμενα ἢ διδασκαλία τῶν γενῶν μελοποιίας στὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα καὶ στοὺς κανονισμοὺς τῶν πατριαρχικῶν μουσικῶν σχολῶν: σχετικὴ ἦταν ἐν μέρει, ἀν

καὶ εἰδικώτερη, καὶ ἡ εἰσήγηση τοῦ κ. Χριστοδούλου Βασιλειάδη, ὅπου παρουσιάσθηκε ἐπιπροσθέτως καὶ ἕνας κυπριακὸς μουσικὸς κώδικας Καλοφωνικοῦ Εἰρμολογίου. Τέλος, ὁ καθηγητὴς Γρηγόριος Στάθης ἔθιξε ἐν κατακλείδι τοῦ συνεδρίου τὸ ἀπολύτως ἐνδιαφέρον θέμα τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Εἰρμολογίου Μπαλάση ἱερέως καὶ νομοφύλακος, ὅπως ἀποτυπώνεται στὸν ἀγιορειτικὸ κώδικα Κουτλουμουσίου 440.

4.

Ὡς πρὸς τὶς κατὰ τὶς ἀπογευματινὲς συνάξεις παρουσιασθεῖσες, εἴκοσι συνολικά, ὀλιγόλεπτες εἰσηγήσεις, διακρίνω τὶς ἑξῆς βασικὲς ἐνότητες παρεμβάσεων:

α'. Ἀναφορὰ σὲ εἰδικὰ διαστηματικά ἢ καὶ σὲ σημειογραφικὰ ζητήματα τῆς ψαλτικῆς τέχνης.

Γιὰ τὴν πρώτη περίπτωση σχετικὲς ἦταν οἱ εἰσηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ Χαράλαμπος Σπυρίδη, τοῦ κ. Δημητρίου Σουρλατζῆ καὶ ἐν μέρει τοῦ κ. Ἀθανασίου Καραμάνη, ἐνῶ στὴ δεύτερη παράμετρο ὑπενημιζῶ τὴν παρέμβαση τοῦ κ. Δημητρίου Νεραντζῆ, ἀλλὰ καὶ τὶς παρουσιασθεῖσες ἀπὸ τοὺς κ.κ. Ἰωάννη Σούκη καὶ Βελισσάριο Γκεξερλῆ μεθόδους στοιχειοθεσίας μουσικῶν κειμένων μέσῳ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ.

β'. Ἐνασχόληση μὲ συγκεκριμένα, αἰσθητικοῦ χαρακτῆρος, θέματα τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης.

Λόγου χάριν, ἡ ψαλτικὴ ἔκφραση τοῦ Ἰακώβου Ναυπλιώτου, πὺν παρουσιάσθηκε ἀπὸ τὸν κ. Θεόδωρο Βασιλείου, ἡ ἡ μορφολογικὴ ἀνάλυση τῶν δοξαστικῶν τοῦ β' ἤχου τοῦ Δοξασταρίου Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου, πὺν παρουσιάσθηκε ἀπὸ τὸν κ. Ἀνδρέα Λανάρα, ἀκόμη καὶ ἡ περὶ ρυθμοῦ ἀναφορὰ τοῦ κ. Πολυχρόνη Νταλάση.

γ'. Παρουσίαση δεδομένων τρέχουσας μουσικολογικῆς ἐρεῦνης.

Ὅπως ὁ ἐντοπισμὸς ἐνὸς ἀκόμη αὐτογράφου Ἀθανασίου τοῦ δομεστικοῦ, ἀπὸ τὸν κ. Μιχαὴλ Στρουμπάκη, ἡ καὶ ἡ ἀναφορὰ στὴ ρουμανικὴ μουσικὴ παράδοση, ἰδίως μὲ ἐπίκεντρο τὴ μονὴ τῆς Πούτνας, ἀπὸ τὸν κ. Traian Ocneanu.

δ'. Ἐπισήμανση ἐξειδικευμένων θεωρητικῶν διδασκαλιῶν.

Γιὰ παράδειγμα, ἡ παρέμβαση τοῦ κ. Μιλτιάδη Παππά, σχετικὰ μὲ τὸ πρὸς διδασκαλία τῆς ψαλτικῆς ἁρμοδιώτερο μουσικὸ ὄργανο, ἀλλὰ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ θεωρητικοῦ πονήματος Παναγιώτου τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἀπὸ τὸν κ. Ἰωάννη Παπαχρόνη.

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ τονισθεῖ ἡ παρουσία σ' αὐτὲς τὶς

ἀπογευματινὲς παρεμβάσεις μιᾶς ομάδος νέων ἐρευνητῶν μουσικολόγων, ὑποψηφίων διδασκτῶρων βυζαντινῆς μουσικολογίας στὰ μουσικὰ τμήματα τῶν πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι παρουσίασαν ἀποτμήματα τῆς σχετικῆς ἐρεῦνης τους· ἀξίζει, νομίζω, νὰ μνημονευθοῦν ἀναλυτικά, ὀνομαστικά καὶ κατὰ τοὺς τίτλους τῶν παρεμβάσεών τους:

Γεώργιος Ζήσιμος: *Ἡ ψαλτικὴ παράδοση κατὰ τὸν 15' αἰῶνα στὴ μονὴ Ἰβήρων.*

Ἰωάννης Λιάκος: *Θεσσαλονικεῖς μελωρογοὶ τοῦ 18' αἰῶνος.*

Σεβαστὴ Μαζέρα: *Τὰ μεγαλυνάρια θεοτοκία τῆς ψαλτικῆς τέχνης.*

Γεώργιος Σμάνης: *Ἐξωτερικὸ μέλος.*

Βασίλειος Βασιλείου: *Τὸ «νέο ἀργὸ στιχηραρικὸ» εἶδος μελοποιίας.*

Γεώργιος Πατρῶνας: *Διδακτικὴ-παιδαγωγικὴ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.*

Ἡ εὐμέθοδη, συστηματικὴ καὶ τεκμηριωμένη προδρομικὴ ἔκθεση τῶν πορισμάτων τῆς ὡς τώρα ἐρεῦνης τους, προοιωνίζεται ἀναμφίβολα τὴν εὐδόκιμη μελλοντικὴ ἀνέλιξή τους καὶ δημιουργεῖ εὐλόγως χρηστὲς ἐλπίδες, τόσο στοὺς ἐπιβλέποντες καθηγητὲς τους, στὸν κ. Γρηγόριο Στάθη καὶ στὸν κ. Ἀντώνιο Ἀλυγιζάκη, ὅσο καὶ στὸ σύνολο τῆς βυζαντινομουσικολογικῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητος.

5.

Τελειῶνω μὲ δυὸ λόγια γιὰ τὶς βραδινὲς ψαλτικὲς ἐκδηλώσεις. Τὴν Παρασκευὴ εἴχαμε τὴν σπάνια, πραγματικά, εὐκαιρία νὰ ἀκούσουμε ἀμφοτέρους τοὺς χοροὺς τῶν παλαιφάτων ἱεροψαλτικῶν σωματείων Θεσσαλονικῆς καὶ Ἀθηνῶν. Χωρὶς ὑπερβολή, ἡ ἀπὸ μνήμης χορορχία τοῦ ἄρχοντος πρωτοψάλτου κ. Ἀθανασίου Καραμάνη, παλλομένη ἀπὸ νεανικὸ, στὴν κυριολεξία, σφρίγγος, ἦταν μιὰ συγκλονιστικὴ ἐμπειρία γιὰ ὅλους μας. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἀθηναϊκὸ χορὸ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ χαιρετισθεῖ ἡ ἄρτια ψαλμῶδηση τοῦ στιχηροῦ ἰδιομέλου τοῦ παλαιοῦ βυζαντινοῦ ἀναστασιματαρίου *Δεῦτε, λαοί, ὑμνήσωμεν*, ἀκόμη καὶ ἡ συμπερίληψη στὸ πρόγραμμα τοῦ σπάνια ψαλλομένου διστίχου πολυελέου *Δοῦλοι, Κύριον* Γρηγορίου τοῦ πρωτοψάλτου σὲ ἦχο τρίτο. Τὸ βράδυ τῆς Πέμπτης ἡ *Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Χορωδία* τοῦ Λυκούργου Ἀγγελόπουλου ἔδωσε μιὰν ἀπὸ τὶς πλέον προσεγμένες παραστάσεις της· ἂν καὶ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσει κάποιον ἀπὸ τὰ ψαλέντα μέλη, δὲν εἶναι

δυνατὸν νὰ ἀποσιωπηθεῖ ἢ, μὲ καταπλήσσουσα ἀκριβεία, εὐφωνική καὶ εὐρρυθμὴ ἀπόδοση τοῦ ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ στιχηραρίου ἰδιομέλου τοῦ β' ἤχου Ὅτε τῷ Σταυρῷ. Τὴν εἰκόνα τῶν παρουσιασθέντων χορῶν ψαλτῶν συμπλήρωσε ὁ κατὰ τὴν ἔναρξη τοῦ συνεδρίου (καὶ ὑπὸ τὴ χορορχία τοῦ γράφοντος) ἐμφανισθεὶς χορὸς τῶν *μαϊστόρων τῆς ψαλτικῆς τέχνης*, πού πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπέδωσε καὶ ἓνα μάθημα-σύμβολο τῆς εὐκταίας ἀέναης μαθητείας μας στὴ μουσικὴ ἐπιστήμη: τὴ μέθοδο τοῦ νέου Χρυσάφη Ὁ θέλων μουσικὴν μαθεῖν, κατ' ἐξήγηση τοῦ Γρηγορίου Στάθη.

6.

Ὁ χορὸς τῶν *μαϊστόρων τῆς ψαλτικῆς τέχνης* πρωτοστάτησε καὶ κατὰ τὴν καταληκτικὰ τοῦ συνεδρίου πανηγυρικὴ ἀρχιερατικὴ θεία Λειτουργία, στὸν ἱερό μητροπολιτικὸ ναὸ Ἀθηνῶν, ἱερουργοῦντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου ὑπὸ τὴ χορορχία τοῦ καθηγητοῦ Γρηγορίου Στάθη ἔψαλε ἀπὸ τὸ δεξιὸ ἀναλόγιο τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, τοῦ εὐωνύμου χοροῦ καταληφθέντος ἀπὸ τὴν ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Σουργιαδάκη *Βυζαντινὴ Δημοτικὴ Χορωδία Ἡρακλείου Κρήτης*. Ἀμφότεροι οἱ χοροὶ ἀπέδωσαν τὰ ἐπιλεγμένα γιὰ τὸν ὄρθρο καὶ τὴ θεία Λειτουργία μέλη μὲ ζηλευτὴ τεχνικὴ ἀριτιότητα. Μνημονεύω ἰδιαίτερα: ἀπὸ μὲν τὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου: τὸ μέλος τῆς γνωστῆς εὐχῆς *Τὸν δεσπότην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν*, πού ἐψάλη πληρὴς κατὰ δίχορη ἐκδοχή, τὴ σπανιώτατα ἐρμηνευομένη, συντετμημένη ἀπὸ τὸν Γεώργιο Ραιδεστηνό, σύνθεση τοῦ Ζ' ἑωθινοῦ, τὴν σὲ πρῶτο ἤχο μελωδικωτάτη δοξολογία Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ Μετεωρίτου καὶ τὴ μεγαλοπρεπεστάτη ἐκτὸς

τοῦ βήματος ἔνδυση τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὑπὸ τοὺς ἀρμονικοὺς ἤχους τοῦ ὀφειλομένου στὸν μαῖστορα Ἰωάννη τὸν Κουκουζέλη πρωτογενοῦς μέλους τοῦ Ἄνωθεν οἱ προφηταὶ ἀπὸ δὲ τὴν ἀκολουθία τῆς θείας Λειτουργίας: τὴ ρυθμικωτάτη ἐνότητα τῶν Τυπικῶν καὶ τῶν Μακαρισμῶν, τὸ περίφημο Τρισάγιο-Δύναμις Ξένου πρωτοψάλτου τοῦ Κορώνη, τὸ θαυμάσιο ἀργὸ Χερουβικὸ τοῦ πρῶτου ἤχου κατὰ μέλος Γρηγορίου τοῦ πρωτοψάλτου, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ τὸν ἀσπασμὸν ψαλλομένη σὲ δευτέρου ἤχο, ἄγνωστη ἐν πολλοῖς, σύνθεση Ἰωάννου τοῦ πρωτοψάλτου *Πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα*. Τὸ κατὰ τὸ πέρας τῆς θείας Λειτουργίας ψαλὲν «*μνημόσυνο πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων καὶ ψαλάντων τῷ Θεῷ καὶ τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, ἐν πόλεσιν καὶ χωρίοις καὶ ἐρημίαις καὶ ἀσκητηρίοις καὶ ἀπανταχοῦ γῆς*» ἀπετέλεσε συγκινητικὴ ὄντως κατακλειδα τοῦ ἐν λόγῳ Β' Διεθνoῦς Μουσικολογικοῦ Συνεδρίου, πού κατὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ διδασκαλία «*συνῆψε εἰς ἓν*» τοὺς κατὰ τὴ στρατευομένη καὶ κατὰ τὴ θριαμβεύουσα ἐκκλησία χοροὺς τῶν φθεγγομένων τὸν «*τῶν ἑορταζόντων καθαρὸν ἤχον, τῶν βοῶντων ἀπαύστως τό· Κύριε, δόξα σοι*».

* * *

Ταῦτα ἐνεπνεύσθη καὶ σὺν Θεῷ ἀπεπειράθη νὰ βάλει σὲ πράξη ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου. Θὰ κλείσω δανειζόμενος μιὰν ἀπὸ τίς ποιητικότερες, πιστεύω, καταληκτικῆριες ἀποστροφές πού ἀκούσθηκαν κατὰ τὸ συνέδριο:

*Ἦδυνθείη αὐτῷ τε καὶ ὑμῖν ἡ διαλογία ἡμῶν,
ἡμεῖς δὲ εὐφρανθησόμεθα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ*

